

“Kişi noksanını bilmek gibi irfân olmaz.”

KENDİNİ BİLMEK, KUSUR ARAMAK

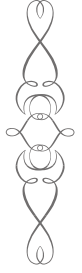
BU BÖLÜMDE:

- Kişi noksanını bilmek gibi irfân olmaz
- Halkın noksanını almaya dile

(Ayrıca bakınız: İnsan-Merdüm-i mâna)

*“Ne mutlu o kimseye ki: (Kendi) ayıbı,
başkasının ayıplarıyla
uğraşmaktan kendisini alıkor.”*

(Hadis-i Şerif)

Kişi noksanını bilmek gibi irfân olmaz

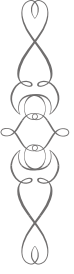
*639. Allahım! Kurtariver yeniden bizden bizi
Seni tanımak için tanır hâle getir kendimizi
Ahmed-i Hânî*

Beyti, biraz yakından bakarak anlamaya çalışalım: Ya Rab-bim! Bizi kendi elimizden kurtar! Şairin yakarışı, anne baba-sını kovmuş ve evinde yangın çıkarıp içerde hapis kalmış bir evlâdın çığlığına benziyor!? Evet, ama tek bir insanın değil, yeryüzünde fitne çıkarıp dünya hayatını çıkmaza sokmuş in-sanoğlunun yapması gereken en büyük dua! Ey Gafur olan Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik! Bizi bizden kurtar! Ve bizi affet!⁴¹

Bir zulüm dünyası ki, adalet üstüne laf çoğalmış, birey-ler özgürleştikçe kitleleri esirleşen bir dünya! Mâna itilip düşürülmüş, madde tahta oturtulmuş. Atmosferden doma-tese, oradan atoma, hücreye, genlere kadar bütün yaratılı-şa fesat katılmış! Ama hepsinden ve her şeyden önemlisi, “düşmanın”dan kurtarılan, özgürleştirilen insan, kendi nefsi-nin ve azgın nefislilerin esiri haline gelmiş! Her kavim “va-tanlarında,” “bayraklarının gölgesinde,” doymazların, “milli nefis”lerinin, azgınlığın ve tiranlarının isteklerinin, emelle-rinin, yani nefislerinin hararetinden kavruluyor! Bu yakarış, hatta belki çığlık o “çok sevilmiş olmak”tan kahrolan insanla-rın yakarışı! Dünyanın orasında, burasında çığlıklarla konu-şan, daha da önemlisi lisan-ı halleriyle gruplar, kitleler, “sürü-

41 Beytin Kürtçe aslı: *Dîsan ji me her tu me xelas ke/ Ya Reb me ji bo xwe ra xwenas ke.*

leştirilmiş insanlar”dan göklere kadar çıkan çılgınlık: İnsanlık bu mu! İnsan olmak bu mu? Bu insanlık mıdır! Ben bu muyum! Ve nihayet can alıcı soru: Ben Kimim, neyim!? Rabbimiz! Seni inkâr etmekle, kendimize zulmettik, kendimizi bilemez, tanıyamaz hale geldik! Ne olur, yaptıklarımızdan dolayı bizi affet! Değil Seni veya Zatını, âli sıfatlarından bir sıfatını inkâr etmek bile zulümlerin büyüğüdür! Buradan kurtulmamız için bize yardım et! Bizi bu çıkmazdan, bu yangından kurtar! Benim kim olduğumu söyledin, bana bildirdin! Ama ben nefsimi uyup, bana gönderdiğini kaybettim! Unuttum! Rabbimiz! Bizi bir defa daha affet ve kurtar, çünkü sen affediciisin! Rahmet sahibisin! Yeniden ve bir defa daha kim olduğumuzu, bizi bize bildir!... Bizi, kendimizi tanır, kendimizi bilir hâle getir!

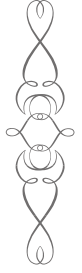
“Seni tanımak için tanır hâle getir kendimizi,” diyor ya şair. Ahmed-i Hânî (Ehmedi Xanî), burada bizi, zulüm âleminde tasavvufun ana kapısına kadar getiriyor: **Kendini bilen Rabbini bilir.** Bu bir ilkedir ve tasavvufun ana kurallarından biridir. Bu sözün çok çeşitli yorumları yapılmıştır ama yorumların hepsi, kul olan insanın, yaratılışındaki cevheri keşfederek kendini Allah’a ulaştıracak yola girmesini değişik açılardan işler. Başta arzettik ya efendim; rehberimiz bizi tasavvufun giriş kapısına kadar getirdi. İçerde; Mevlana Celaleddin-i Rumi, Mevlana Halid-i Bağdadi, Hacı Bektaş-ı Veli, Hazreti Yunus ve Ahmet Yesevi Hazretleri var efendim...

640. *Çeşm-i insâf gibi kâmile mîzân olmaz
Kişi noksanını bilmek gibi irfân olmaz
Tâlib*

(Yaratılışa ve olaylara) ölçü ile adaletle bakmaktan daha büyük olgunluk olamaz; kişinin başkasının noksanını görmek yerine, kendi noksanını görmesinden daha ileri biliş, anlayış ve medenileşme olamaz. (Bu beyit hakkında; Ünlü Beyitler bölümünde, ilk mısraya göre alfabetik sırada, açıklama bulunmaktadır.)

641. *Dermiş hakîm bilmediğim nesne kalmadı
Dünyâyı bildi kendini biçâre bilmedi
Rûhi-i Bağdâdî*

Her ilmi öğrenmiş, bilmediği şey kalmamış (güya ama bütün ilimlerin en önemlisi olan) kendini bilmeyi akıl edememiş zavallı!

İnsandan beklenen, kim ve ne olursa olsun, neyi bilirse bilsin, önce ve her halükârda kendini bilmesidir. Çünkü insandan beklenen insan nesli için hayırlı olmasıdır, bu da ancak kişinin kendini ve kendisi üzerinden âdemoğlunu tanıması ve sevmesi ile mümkündür. Kendini bilmeyen ve tanımayan insanı da bilemez ve tanıyamaz. Buradan çok zaman, insanlığa rahmet gözü ile bakma değil, kin, nefret, kibir ve iğrenme doğar. Bağdatlı Rûhî'nin ünlü beyiti olur da ondan bir inci tanesi elde edilmez mi: **Dünyâyı bildi kendini (bîçâre) bilmedi.**

642. *Kararlı ol ki hayırsız evlat olmayasın*
"Kendini tanıyan" sırrına vakıf olasın
Ahmed-i Hânî

"Kendini tanıyan' sırrı" ile şair burada tasavvufun ana sütunlarından birine dayanmaktadır. Yukarıda, büyük şairin yine bu bölümde geçen başka bir beytinde işaretle arz ettik: **"Kendini bilen Rabbini bilir."** Ama nerede "kararlı" olsun insan? Ne maksatla yaratıldı ise onda, yani insanlığında, insan olmakta. İnsan olarak, "eşref-i mahlûkat" olarak yaratıldın, yine eşref-i mahlûkat olarak kal, değişme, kararlı ol! Ahmed-i Hânî bu beytiyle, Şeyh Galib'in ve Mela Ahmedê Cizîrî'nin insan hakkındaki şaheser beyitlerine adeta gönderme yapıyor.⁴²

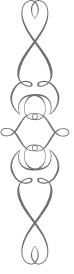
643. *Kendini fehm it sakın sermâyen ibtal eyleme*
Sun'ullâh-ı Gaybî

Kendini bil; sana verilen sermayeyi (cevheri, hayatı) tanı ve sakın boşa harcama.

644. *Kendisi muhtâc-ı himmet bir dede*
Nerde kaldı gayriye himmet ede
Lâedri

42 Beytin aslı Kürtçedir: *Sabit be ku da ne naxelef bî/ Da waqifê sirre "men 'eref" bî*

Kendine faydası yok ama başkasına velilik yapıyor ki, yaptığığın bir kıymeti yok. Böyle yapan, bu yaptığıyla kendini itibar edilmez bir duruma düşürür. Böyle insanların durumu, birine borcu olan bir insanın bir başkasına borç vermesine benzer. Kendisinin yardıma, korunmaya ihtiyacının olduğuna bakmadan başkasına yardım etmeye kalkıyor. Tekrar etmeye bile gerek yok, beyit bir deyim olarak meşhurdur.

645. *Sen seni bil sen seni*
Kim bildi ef'âlini
O bildi sıfatını
Anda buldu zatını
Hacı Bayram-ı Velî

Sen (kendini ara bul), kendine bak, kendini bil. Ne dediğini, ne yaptığını bilen kendi niteliklerini bilir, orada kendini bulur. Ne yaptığını bilen, kim olduğunu da bilir, diyor Hacı Bayram Hazretleri. Ve kendini bilen, Rabbini bilir.

646. *Noksânıma vardır i'tirâfım*
Bîhûde degîl velik lâfım
Şeyh Galib

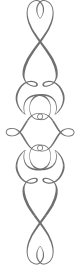
Bu sözüm boş değil, eğil de kulak ver: İtiraf edeyim ki çok noksanlarım, kusurlarım vardır benim.

647. *Sanırım insanların her suçunda ben varım;*
Günah uzun bir kervan, tâ ucunda ben varım!
Necip Fazıl Kısakürek

Üstad Necip Fazıl'ın bu mısralarını okuduktan sonra, yüzünde kasıla kasıla gezsün artık insan!?

648. *Bayram özünü bildi*
Bileni anda buldu
Bulan ol kendi oldu
Sen seni bil sen seni
Hacı Bayram-ı Velî

Tasavvufun en önemli hususlarından biri olan "kendini bilmek" için yukarıdaki mısraları yazan Hacı Bayram-ı Velî, bir başka şiirinde de kendini bilmenin yolunu gösterir bize:

649. *Bilmek istersen seni
Cân içre ara cânı
Geç candan bul ânı
Hacı Bayram-ı Velî*

Kendini bilmek istiyorsan, can içinde canını (kendini) ara. Canından, nefsenden vazgeç ki kendini bulabilesin ve bilebilesin.

650. *Şeyhimiz kendisini bilmede kalmış âciz
Nerede kaldı ki keyfiyyet-i irşad bile
Üsküdarlı Sâlim Süleyman*

Kendini bilmeyen tanımayanın, başkasını aydınlatması, ona yol göstermesi mümkün müdür! Beytin özellikle ilk mısra bir özdeyiş olarak kullanılmaktadır.

Halkın noksanını almya dile

651. *Almya noksanını halkun dile
Fıkr-i uyûbın idine meşgale
Rûhi-i Bağdâdî*

(O kimseye candan aferin olsun ki) halkın noksanlarını söylemeyi bırakır; kendi ayıplarını düşünmeyi iş edinir.

Kur'an ayıp araştırıp, zan yapmayı yasaklamakta, başkalarında gördüğümüz ayıpları örtmeyi tavsiye etmektedir. İslam'da makbul insan kendi eksiklerini görüp tamamlayan, günahlarını düşünüp terk etmeye gayret eden insandır. İnsanları olgunlaştıran, kişiliklerini geliştiren davranışlar başkalarının eksik ve yanlış taraflarını araştırıp ifşa etmek değil, kendi eksiklerini tamamlamak, yanlışlarını düzeltmek ve günahlardan uzaklaşmaktır. **Ayet: "Ey iman edenler... Tecessüs**

etmeyin (birbirinizin gizli yönlerini araştırmayın.)” (Hucurat Sûresi: 12)

652. Arîf- dîdar olamaz ayb-bîn
Cümle bilürler bunu ayn'l-yakîn
Rûhi-i Bağdâdî

Herkes, şunu kesin olarak bilir ki, başkalarının ayıbını gören kimse ârif (insan) olamaz.

Kusura bakma: Günlük hayatımızda sıkça kullandığımız bu tabirle söylediklerimiz, yaptıklarımız veya yapmadıklarımız işlerde muhatabımızın bize karşı anlayışlı olmasını bekleriz: “Yaptığım işte, gösterdiğim davranışta kusur arama, bana anlayış göster...” Keşke bu tabiri kendimiz için olduğu kadar, başkaları için de söyleyebilsek: İnsanların yaptıklarında önce kusur arama. Kusurlu bir işin mutlaka iyi tarafları da vardır. Önce onları gör, söyle. Sonra da gördüğün kusurları yapıcı bir şekilde dile getir.

653. Aybı anun perde ola kâsıra
Fehm-i uyûb eylemeye bâsıra
Rûhi-i Bağdâdî

Bir kimsenin kendi ayıplarını anlaması başkalarının kusurlarını görmesine perde olur ve onların kusurlarını görmez.

654. Cân ile tahsin ana kim sû-be-sû
Kendözinün aybın ide cüst ü cû
Rûhi-i Bağdâdî

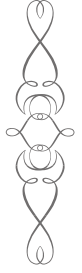
O kimseye candan aferin olsun ki, her durumda; (başkalarının ayıbı ile ilgilenmek yerine) kendi ayıbını araştırır.

655. Nâzır bulunma aybına âlemde kimsenin
Bedhâh-ı nâkesân bile olma kerîm isen
Nâilî

Bu dünyada kimsenin ayıbını görme, başkalarının ayıpları ile uğraşma; kâmil (olgun) bir kimse isen, alçaklar için bile kötülük dileme.

656. *Herkesin aybından çekip de dili
Kendi aybını bilmek irfân didiler
Yozgathî Hüzni*

Başkalarının ayıpları ile uğraşmayı bırakıp; kendi ayıplarını düzeltmekle meşgul olmaya irfân diyorlar.

657. *Şol kişi kim ehl-i dil ü dîn olur
Aybı kor elbette hüner-bîn olur
Rûhi-i Bağdâdî*

O, dindar ve gönül ehli kimseler; elbette ki ayıbı (başkalarının ayıplarıyla uğraşmayı) bırakır, hüneri (insanların iyi taraflarını) görür.

Olgun Müslüman, medeni insan başkalarının eksiklerini kusurlarını araştırmayı, dedikodusunu yapmayı bırakır. Kâmil insanın kusurla ilgileneni, kendi kusurları ile meşgul olur.

Bireyleri kendinde kusur aramayı bilmeyen bir millet içindeki toplumsal kesimler anlaşmazlıklarında kendilerinde nasıl kusur ararlar? Onların yapacakları şey, bütün kusur ve eksikleri rakiplerinde görerek, yanlışlık ve düzensizliklerin, uğursuzlukların sebeplerini hasımlarına yüklemektir. Böyle ülkeler bir fitne ve fesat yurduna döner, insanları rahat yüzü görmezler.

